

УДК 801.676+821.161

Ірина Федорів

ТВОРЧІСТЬ МИХАЙЛА ДРАЙ-ХМАРИ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОГО СЛОВ'ЯНОЗНАВСТВА ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ ХХ СТ.

У статті авторка аналізує життя і наукову діяльність відомого українського поета й вченого – Михайла Драй-Хмари (1889–1939). Увагу приділено перекладацькій, літературознавчій та історичній спадщині науковця в галузі славістики, діяльності його як керівника слов'янознавчих студій в Україні у 20–30-х рр. ХХ ст.

Ключові слова: М. Драй-Хмара, українська славістика, методологія, поети-неокласики, слов'янське літературознавство, перша половина ХХ ст.

Скільки часу необхідно для формування неповторної особистості поета, вченого, творення ним доробку, гідного історії. Життя одних триває довго, проте сам цей факт не гарантує вагомості багатолітнього надбання. Інші – згорають швидко, як зорі, що зриваються із небосхилу, але надовго залишають видимий слід...

Життя Михайла Драй-Хмари (1889–1939) – талановитого українського поета-неокласика, перекладача, літературознавця, вченого-славіста обірвалося на п'ятдесятому році. Знищене комуністичним режимом, його ім'я, тривалий час замовчувалося. Лише в період хрущовської “відлиги” воно було частково повернене в українську культуру. У 1969 р. читачі отримали книжку вибраних віршів та перекладів поета. Однак повною мірою очистити його від нашарувань необ'єктивних кліше радянської доби стало можливим лише після проголошення незалежної Української держави. Тривала заборона, а потім і байдужість до трагічної долі М. Драй-Хмари призвели до того, що про нього і сьогодні пишуть головним чином як про поета, перекладача і знавця історії української літератури, малодослідженою залишається його вагома й цікава славістична спадщина.

До аналізу творчості письменника свого часу зверталися С. Крижанівський [1], В. Іванисенко [2], І. Дзюба [3], М. Жулинський [4], О. Ашер [5–6], Є. Сохацька [7], Ю. Лаврінченко [8] та інші літературознавці. Проте ми й досі не маємо всебічного ґрунтового наукового дослідження про життя, наукову й творчу діяльність цього геніального майстра. Недостатньо висвітлена його постать як перекладача, дослідника слов'янознавства. Хоча на славістичних зацікавленнях ученого частково акцентувалася увага у передмові відомого українського літературознавця Г. Костюка до книги “Михайло Драй-Хмара. З літературно-наукової спадщини” [9, с. 7–12].

Побіжно слов'янознавчого доробку М. Драй-Хмари торкалися автори передмов до двох видань його вибраних творів І. Дзюба та М. Жулинський [10–11]. Розвідку, присвячену науково-педагогічній діяльності вченого у Кам'янець-Подільському державному українському університеті (1918–1921), опублікував С. Копилов [12]. Декілька статей, у яких окреслюється самотутня творчість М. Драй-Хмари як поета, літературознавця, перекладача й ученого-славіста, написала Л. Рева [13–16]. Подібні завдання поставили перед собою і автори публікацій “На порубіжжі цензури: славіст Михайло Драй-Хмара” – Я. Поліщук [17] та “Компаративні пріоритети “неокласиків”: вибір Михайла Драй-Хмари (до постановки проблеми)” – В. Поліщук [18].

Найповніші досі уявлення про М. Драй-Хмару як фахівця-славіста, з'ясування його внеску в українське новітнє слов'янознавство здійснив у своїх працях (“Славістична спадщина Михайла Драй-Хмари” та “Перший український підручник зі слов'янознавства Михайла Драй-Хмари”) відомий львівський дослідник-славіст В. Чорній [19–20]. Відтак, ми можемо констатувати, що сьогодні ім'я, донедавна забороненого поета й науковця, хоч і поволі, та повертається українському читачу. Актуальність дослідження його художньої й

наукової творчості диктує вимогу подальших інтерпретацій багатогранної спадщини ученого, що сприятиме збереженню світлої пам'яті про М. Драй-Хмару та належній оцінці його доробку.

У зв'язку із цим, пропонована стаття є спробою по-новому окреслити самотню й оригінальну творчість відомого поета-неокласика, перекладача, учасника літературно-наукового життя 20–30-х років ХХ ст. передусім як ученого-славіста на тлі непростой епохи, свідком котрої він був у контексті розвитку вітчизняного слов'янознавства міжвоєнної доби.

В історію української радянської літератури Михайло Драй-Хмара, разом з Максимом Рильським, Миколою Зеровим, Павлом Филиповичем та Освальдом Бурггардтом (Юрієм Кленом) увійшов як один із учасників літературного угруповання, за яким закріпилося ім'я – неокласики. Це й було те “гроно п'ятірне нездоланих співців” (вислів самого М. Драй-Хмари – в сонеті “Лебеді”, колись брутално “оскандалізованому”), навколо якого точилося стільки критичних виступів у 20-ті та на початку 30-х років ХХ ст., і яке потім було надовго викреслене з літератури [3, с. 405].

Утім, за висловом І. Дзюби, у свідомості сучасників саме М. Драй-Хмара, здається, стояв немовби трохи осібно. Про нього писали менше, ніж про інших неокласиків, а часом і “недораховувалися” його в неокласичній когорті [3, с. 405]. “Славіст з фаху, поет за покликанням, дослідник творчості Лесі Українки в галузі української філології, Михайло Драй-Хмара “йшов вперед”, не зважаючи ні на що, коли він уважав це потрібним. Химерна позиція...”, “... серед неокласиків він вирізнявся як людина відважно чіткого духовного національно-політичного профілю”, “творчості М. Драй-Хмари притаманне всепланетарне і загальнолюдське бачення світу, глибоке проникнення в духовний світ людини, тонке спостережливе і осмислене сприйняття та відображення дійсності” – саме так оцінюють діяльність М. Драй-Хмари сьогодні [13, с. 33]. Водночас, слова поета: “Я світ увесь сприймаю оком... Блискучий сніг, колючий вітер, думки – натягнуті дроти. Шляхів нема, немов хто вітер, – а треба йти!” – отримали далеко неоднозначні оцінки сучасних йому критиків [15, с. 483].

Одним словом, в уявленні частини тогочасних літературознавців поет перебував немовби трохи на периферії неокласичної течії. Слід підкреслити, що у душі атмосфери тієї доби ставлення до неокласиків гостро політизувалося. Особливо непримиренною до них була та критика, яка вважала себе ортодоксально марксистською і претендувала на роль офіційної ... [3, с. 407].

Михайло Драй-Хмара увійшов у літературно-науковий процес у час зміни історико-культурної парадигми, заперечення усіх попередніх традицій і канонів, у час глибокої кризи, зумовленої втратою життєвих орієнтирів, і водночас – нетривалого національного відродження. Друга половина 20-х – початок 30-х років ХХ ст. відзначалися загостренням ідеологічної боротьби, ускладненням процесів наукового і мистецького життя. Водночас, звертаючись до творчості видатного поета й ученого-славіста, маємо можливість ознайомитись з унікальними документами складної й суперечливої, бентежної і трагічної епохи. Епохи окрилення національними ідеалами і болючих розчарувань, епохи духовного відродження української культури і трагічних втрат національної еліти [13, с. 33].

Народився Михайло Панасович Драй (таким було його справжнє прізвище) 10 жовтня 1889 р. у с. Малі Канівці Чернобаївського району Черкаської області в сім'ї заможного селянина. У трирічному віці втратив маму. Батько подбав про те, щоб дати синові хорошу освіту, віддав його до Черкаської гімназії, де М. Драй закінчив чотири класи [19, с. 11]. У 1906 р. він, як надзвичайно обдарований стипендіат за конкурсом вступив до Колегії Павла Галагана у Києві – однієї з найкращих приватних гімназій в Україні. У класі, де вчився Михайло була ціла плеяда майбутніх видатних діячів: В. Отроковський – поет і вчений, С. Цікаловський – вчений, Б. Ларін – поет і вчений, П. Филипович – поет і літературознавець, котрі стали друзями М. Драя на все життя [6, с. 162]. У 1910 р., після закінчення Колегії, за особливі успіхи його нагородили грошовою премією. Цього ж року вступив на історико-філологічний факультет Київського університету, де отримав стипендію

на усі чотири роки навчання. Ставши студентом, М. Драй одразу включився в роботу семінару з російської філології, яким керував відомий науковий авторитет, професор історії і теорії літератури, а згодом академік Петербурзької АН (з 1914 р.) та ВУАН (з 1919 р.) Володимир Перетц [19, с. 11]. Він став учителем плеяди молодих українських учених. І. Огієнко, П. Филипович, О. Дорошкевич, С. Маслов, Л. Білецький, М. Гудзій, Б. Якубський, К. Копержинський, В. Петров, О. Грузинський, М. Драй-Хмара – ось далеко неповний перелік імен, що вийшли зі школи академіка [9, с. 10].

Слід підкреслити, що М. Драй-Хмара, як, зрештою, і багато його сучасників – П. Филипович, М. Зеров, О. Дорошкевич, Б. Якубський, О. Бурггардт, В. Петров та інші – свою громадську, наукову і, скажімо так, естетичну свідомість формував у добу між двох революцій: 1907–1917 рр. З одного боку, для українського культурного життя, це була складна доба, доба “руїни мрій... безодні-рани, і чорні ночі серед днів”, за образним визначенням О. Олеся. Але з другого – це був час великого інтелектуального злету і пристрасних шукань нового як у мистецтві, так і в літературі, зокрема в її теорії [9, с. 10].

В умовах деякої лібералізації політичного режиму в Росії під впливом революції 1905 р. дещо послабились утиски щодо української мови. Внаслідок цього, у тематиці семінару В. Перетца поряд з русистикою важливе місце посіла україніка. Від самого початку навчання в університеті М. Драй проявив зацікавлення до наукової роботи. Влітку 1911 р., після закінчення першого курсу, він разом з іншими учасниками семінару побував у науковій екскурсії (щось на зразок сучасної музейно-архівної практики) у С.-Петербурзі. Оцінюючи результати екскурсії, її керівник, проф. В. Перетц, спеціально відзначив успіхи студента М. Драя, котрий у процесі ознайомлення з матеріалами Імператорської бібліотеки (сьогодні – Російська національна бібліотека) “вивчав рукопис, що містить у собі одинадцять інтермедій XVIII ст.” [19, с. 11]. При цьому В. Перетц наводив індивідуальний звіт самого М. Драя, що має заголовок “Интермедии 1-ой половины XVIII в. в рукописи Собрания Тихонова Петербургской Публичной Библиотеки (Отчет об экскурсии семинария русской филологии в С.-Петербурге)”, Киев, 1912, с. 91–93, котрий можемо вважати першою науковою публікацією вченого [5, с. 17; 21, с. 319–321].

Проте М. Драй шукав власну модель наукового пізнання, власну систему естетичного світобачення, не повністю задовольнившись тим, що одержав у семінарі В. Перетца. Молодим літературознавцям доводилось переборювати застарілі підходи, щоб самостійно шукати адекватні методи пізнання [13, с. 34]. Тож у подальшому М. Драй не продовжив роботи над цією темою – та переорієнтувався на славистику і за порадою тодішнього завідувача кафедри слов’янознавства проф. Т. Флоринського, який став його новим науковим керівником, почав вивчати творчість далматинського абата, письменника і педагога Андрія Качича-Міюшича (1704–1760), знаного збирача сербо-хорватського фольклору, поборника єдності південнослов’янських народів і співця їх визвольної боротьби проти османських завойовників [19, с. 12]. Нагадаємо, що Київський університет св. Володимира став на той час одним із основних осередків в Україні, де розвивалося слов’янознавство. Т. Флоринський був прекрасно підготовленим славістом із широким колом філологічних та історичних інтересів [22, с. 4].

У 1912 р. М. Драй, як один із кращих студентів, після закінчення другого курсу отримав від ректорату Київського університету та управи Київського відділення “Слов’янського товариства” спеціальну стипендію для закордонної поїздки з метою вивчення слов’янських мов та літератур. Це дало змогу молодому науковцю під час літніх канікул відвідати Львів, Бухарест, Белград та Будапешт і ознайомитися з матеріалами тамтешніх архівів та книгозбірень. Основна увага київського стипендіата була прикута до Загреба, де він наполегливо вивчав історико-літературну спадщину А. Качича-Міюшича. У своєму звіті про подорож за кордон, датованому червнем 1913 р. М. Драй писав: “Тут [у Загребі] я працював в університетській бібліотеці, а також у бібліотеці Югославської Академії... Закінчивши роботу в Загребі, я поїхав на кілька днів до Белграда, щоб переглянути в Народній бібліотеці деякі сербські часописи, яких мені не пощастило знайти в Хорватії. Як у Загребі, так і в

Белграді, я присвячував вільний від праці час вивченню живої сербсько-хорватської мови”. Принагідно М. Драї висловив подяку хорватському академіку А. Мусичу за надану йому допомогу і підтримку в наукових пошуках. Зібрані під час закордонної подорожі матеріали дали змогу М. Драю підготувати ґрунтовне дослідження під заголовком “Поетичний твір А. Качича-Міюшича “Razhovor uhodni naroda şlovinškoga” (“Приємна бесіда слов’янського народу”), відомий під назвою “Пісенник” та викладений у формі популярної історії, в циклі пісень, з невеликими прозовими екскурсами [13, с. 34]. Після завершення праця була подана на конкурс кращих студентських наукових досліджень історико-філологічного факультету Київського університету [19, с. 12]. Рецензентом Вчена рада призначила знаного славіста проф. О. Лук’яненка, який надзвичайно високо оцінив доробок М. Драї, потрактувавши його як “...дуже добре з усіх поглядів монографічне дослідження. Вважаю моральним обов’язком просити факультет про нагородження золотою медаллю талановитого автора, який виявив велику працездатність і довів, що володіє точно науковими методами сучасного історико-літературного досвіду” [23, с. 327]. За пропозицією рецензента, автора було нагороджено золотою медаллю, а підготовлену ним працю рекомендовано до друку. Золоту медаль М. Драї отримав, а щодо публікації дослідження, то у нашому розпорядженні немає відомостей, чи воно справді побачило світ. У всякому разі, цього не видно з бібліографії, поміщеної у згадуваному збірнику, укладеному Г. Костюком. Натомість, відомо, що у київських “Університетских известиях” (1914. № 4) на с. 1–4 був надрукований “Звіт про подорож за кордон студента М. Драї” [24, с. 322–325]. У ньому зазначалось, що його автор цікавився головним чином джерелами та стилем поеми А. Качича-Міюшича “Razhovor uhodni”, яку він намагався порівняти з народним епосом. У результаті він дійшов висновку, що “Качич узяв з народного епосу тільки зовнішню форму й технічні засоби – зміст же його книжки й самий дух її далеко не відповідають духові народних пісень, де фантастика і вигадка стоять на першому плані. Качич намагається бути вірним історії і часто виправляє народні пісні...” [19, с. 13].

У 1915 р., після закінчення університету, М. Драї залишили при кафедрі слов’янознавства для підготовки до професорського звання. У роки Першої світової війни Київський університет було евакуйовано до Саратова. Майбутнього вченого відрядили до С.-Петербурзького університету, де він пробув як професорський стипендіат до 1917 р. [6, с. 163]. Власне тут, зважаючи на антинімецькі настрої, що панували в Росії, М. Драї, щоб уникнути можливих інсинуацій, вирішив додати до свого прізвища, яке звучало на німецький лад (Драї – “три”), прикладку “Хмара”, ставши таким чином, Драї-Хмарою [19, с. 13]. Підготовка до професорського звання у С.-Петербурзі здійснювалась під керівництвом визначних славістів О. Шахматова, П. Лаврова, І. Бодуена де Куртене [22, с. 9]. У ці роки (1915–1916) М. Драї-Хмара був активним членом національного об’єднання студентів-українців при С.-Петербурзькому університеті, що офіційно називалося “земляцтвом”. Це студентське об’єднання відіграло важливу роль у житті поета. Тут він познайомився з такими видатними українськими діячами, як В. Ганцов та М. Кушнір, які мали значний вплив на формування національної свідомості вченого, відвідував лекції з історії України, які читав Олександр Грушевський, брат Михайла. Загалом ідейна атмосфера петроградської української студентської громади назавжди визначила шлях М. Драї-Хмари як українського вченого і поета [6, с. 164]. Як згадує дочка М. Драї-Хмари, О. Ашер, “Друзі-росіяни умовляли його не захоплюватися новими ідеями – українством, доводили, що це скінчиться катастрофою його блискучої наукової кар’єри. Проте, академік Шахматов пропонував М. Драї-Хмарі писати працю з української тематики, але революція перешкодила цьому” [5, с. 19].

Революція 1917 р. змусила вченого повернутися до Києва, де вже у травні активно включитися в українське національно-державне відродження. Працює лектором вчительських курсів у різних містах України. З жовтня 1918 р., на запрошення І. Огієнка, обіймає посаду приват-доцента, а згодом професора кафедри слов’янознавства новоутвореного Кам’янець-Подільського державного українського університету. Тут

згуртувалися тоді найкращі наукові сили, професори Л. Білецький, В. Біднов, М. Федорів, П. Клименко, М. Плевако [5, с. 21]. Упродовж п'яти років роботи в університеті М. Драй-Хмара займав також посади декана факультету гуманітарних наук (1920–1921), редактора “Записок Кам'янець-Подільського університету” (1919–1920), очолював літературно-лінгвістичну секцію науково-дослідної кафедри історії та економіки Поділля [6, с. 164–165]. Добре володіючи 19-ма іноземними мовами, М. Драй-Хмара викладав в університеті історію польської, чеської, сербської, болгарської мов та літератур, історію української мови, стародавню слов'янську мову та слов'янознавство [18, с. 64]. У 1920 р., на основі прочитаних ним лекцій літографічним способом був виданий підручник “Слов'янознавство”. На звороті вказувалось, що він “складений по записам студентів історико-філологічного факультету В. З. і О. П.”. Видавець свідомо приховав не лише прізвище лектора, котрий читав зазначений курс, а й прізвища студентів, які вели цей конспект (хоча В. Чорний стверджує, що такий високоякісний текст, який ми маємо, міг бути цілеспрямовано підготовлений лише лектором курсу. А за обставин встановлення в країні більшовицької влади після падіння УНР, щоб уникнути переслідувань, свідомо приховано автора) [19, с. 13–14]. Деякий час вважалося, що підручник втрачено, про нього “забули”. На щастя, примірник “Слов'янознавства” віднайшов С. Копилов у Кам'янці-Подільському та В. Чорний у відділі українознавства ЛНБ НАН України ім. В. Стефаника у Львові [20, с. 202]. У 2000 р. Є. Сохацька розпочала передрук названого підручника у журналі “Слово і час”, опублікувавши деякі його розділи [34].

Нагадаємо, що на початку ХХ ст. у зв'язку із поширенням “нового” слов'янофільства (неославізму) побачили світ одразу декілька видань, що містили в собі зведену інформацію про слов'янство загалом та окремі слов'янські народи, зокрема. Так, вийшли праці: Т. Флоринського “Славянское племя”, Л. Нідерле “Обозрение современного славянства”, колективне дослідження чеських учених, серед яких Я. Бідло, К. Кадлец та ін. “Slovanstvo. Obraz jeho minulosti a přítomnosti”, а також російського славіста О. Погодіна “Славянский мир” [25, с. 150]. Інтерес до слов'янської проблематики був продиктований культурно-національним відродженням та визвольними змаганнями слов'ян. Дальше розгортання цих процесів лише посилювало його як у фахівців-славістів, так і у політиків, культурних діячів, громадськості. Нагальність видання слов'янознавчої синтетичної праці усвідомлював і М. Драй-Хмара, особливо у зв'язку з тим, що у слов'янських народів у цей час розгортались активні державотворчі процеси. Однак, детально аналізувати названу працю вченого не будемо, оскільки вона вимагає окремої уваги.

У 1921 р. Кам'янець-Подільський університет було реорганізовано в Інститут народної освіти. Згодом кількох “неблагонадійних” викладачів, серед них і М. Драй-Хмару, звільнено з роботи. Слід сказати, що умови праці були вкрай несприятливими: більшовицькі обшуки серед викладачів і студентів, арешти, конфіскація книг тощо. Відмовившись від пропозиції виїхати за кордон (ймовірно, для роботи в Українському вільному університеті на посаді професора-лінгвіста), за таких обставин, у 1923 р. молодий вчений переїхав до Києва [19, с. 14]. Це був останній період його життя, насичений науковою, творчо-пошуковою діяльністю. Суспільна потреба в освітницькій роботі, що так гостро постала на початку відбудовного періоду, дала вихід його слов'янознавчій і філологічній освіченості на терені педагогічної та культурницької праці.

У столиці М. Драй-Хмара очолив кафедру українознавства в Київському медичному інституті, де працював до 1929 р. (до часу скасування кафедри). Упродовж кількох років викладав українську мову у Вищій військовій школі. У 1924 р. він стає членом Історично-літературного товариства при Академії Наук. У цьому ж році бере участь у Комісії для складання словника живої української мови. З 1 грудня 1929 р., за постановою конкурсної комісії ВУАН М. Драй-Хмару допущено до виконання обов'язків штатного наукового співробітника комісії для дослідження української мови. Згодом, разом з академіком А. Кримським М. Драй-Хмара редагуватиме “Збірник комісії для дослідження історії української мови” [6, с. 165].

У 1925 р. вчений став штатним науковим співробітником кафедри мовознавства ВУАН, а в квітні 1930 р. його обрали дійсним членом цієї кафедри і доручили очолювати утворений при ній невеликий слов'янський відділ (на цій посаді вчений пробув до свого першого арешту 3 лютого 1933 р., у зв'язку з яким його було звільнено). Тут він вів семінари з аспірантами з польської, чеської, болгарської мов і літератур [5, с. 22].

Паралельно М. Драй-Хмара очолював також кафедру загального слов'янознавства в Інституті Лінгвістичної Освіти, керував кафедрою загального мовознавства в Польському педагогічному інституті, був позаштатним професором кафедри українознавства Київського сільсько-господарського інституту (1926–1930 рр.) [5, с. 22].

Не зважаючи на завантаженість педагогічною і громадською працею, М. Драй-Хмара не зупиняє творчої діяльності. Упродовж 20-х – на початку 30-х рр. поет друкувався в літературних журналах: “Нова громада”, “Червоний шлях”, “Шлях мистецтва”, “Життя й революція”, “Всесвіт”, “Зоря”, “Літературний ярмарок”, “Глобус”. У 1926 р. у видавництві “Слово” вийшла його перша збірка віршів “Проростень” та монографія “Леся Українка” [6, с. 167]. Друга збірка віршів “Соняшні марші”, що готувалась до друку в 1933–35 рр., так і не побачила світу за життя поета у зв'язку з арештом.

Перелік посад, які займав М. Драй-Хмара, дає уявлення про величезну роботу вченого та його внесок у розвиток науки й освіти, а також про розмах науково-культурного будівництва в 20–30-ті роки ХХ ст. Проте, на жаль, це продовжувалось недовго. В 1932–1933 рр. починається розгром української культури і нищення національної інтелігенції [13, с. 34].

Важливе значення для глибшого проникнення в душевний стан М. Драй-Хмари того часу мають фрагменти його записників, щоденника, і, звичайно, поезія (“... нидію в замкненім колі / морок густий навкруги – / вже не побачу ніколи / сонця твого корогви”...). Записи поета переконливо свідчать про несприйняття ним комуністичної ідеології, а отже, і влади [19, с. 15].

3 лютого 1933 р. за звинуваченням у причетності на початку 20-х рр. до контрреволюційної організації у Кам'янець-Подільському університеті, М. Драй-Хмара був заарештований. На цей раз обійшлося допитом, і через три місяці його відпустили з тавром буржуазного націоналіста, позбавивши можливості працювати за фахом. Після звільнення він ніде не міг влаштуватися довше, ніж на місяць–два: викладав українську мову на Курсах інструкторів політехнічної праці (з 1 липня по 25 серпня 1933 р.), працював професором української мови в заочному секторі педагогічного інституту. В серпні 1934 р. прочитав курс яфетидології на Курсах перекваліфікації учителів-мовників середньої школи [13, с. 34]. Упродовж більше двох років М. Драй-Хмара був безробітним. В Інституті Мовознавства при ВУАН, як і в усіх інших закладах, де він працював – його не поновили. Праці вченого заборонили друкувати, вилучили з бібліотек, з ним не віталися при зустрічах. Відтак, засобів для існування не було. У цей час вчений присвятив себе творчій роботі: завершив збірку “Соняшні марші”, переклад першої частини “Божественної комедії” Данте, здійснив ще деякі переклади з фінського епосу тощо [5, с. 26–27].

У вересні 1935 р. М. Драй-Хмару арештували вдруге, висунувши стандартне звинувачення: націоналістична контрреволюційна діяльність. У березні 1936 р. особлива нарада при НКВС СРСР засудила його на п'ять років ув'язнення у виправно-трудовій колонії на Колимі. Проте цього енкаведистам видалося замало, і у травні 1938 р. постановою “трійки” йому додали ще десять років нібито за участь в антирадянській організації та антирадянську пропаганду вже у таборі [19, с. 16]. На Колимі його весь час перекидали з одного табору до іншого. Етапи дуже виснажували вченого. Хворого й ослабленого його посилали в щораз гірші табори й на тяжчу роботу в копальнях або на промиванні золота, корчуванні лісу. З листів М. Драй-Хмари стали відомі такі концентраційні табори: Нагаєво, Ортукан, Партизан, Експедиційний, Горная Ларюкова, річка Утіная, Усть-Таежная, Неріга, Охотское [6, с. 173].

Не залишили у спокої і сім'ю М. Драй-Хмари. У червні 1937 р. його дружину Ніну і дочку Оксану позбавили помешкання у Києві й вислали до Башкирії, що стало важким

моральним ударом для вченого. Під час переїзду пропала бібліотека і решта архіву. Збереглася лише частина із того, що раніше належало письменникові та вченому [19, с. 16]. Як згадує дочка О. Ашер, “усе робилося, щоб убити цю прекрасну людину, мрійника, ні в чому неповинного. Очевидно, комусь залежало, щоб ніхто з київських “неокласиків” не вернувся до Києва: і Зеров, і Филипович, і Драй-Хмара загинули мученицькою смертю” [5, с. 28]. У жовтні 1939 р. дружина М. Драй-Хмари отримала офіційне повідомлення про те, що 19 січня 1939 р. її чоловік помер. У документах про його реабілітацію після перевірки табірної справи у Магаданській області 28 листопада 1989 р. зазначено, що смерть настала “від ослаблення серцевої діяльності”. Втім, один із колишніх політв’язнів П. Василевський у своїх спогадах описав цілком інші обставини загибелі М. Драй-Хмари – нібито він сам став на місце смертника під час одного з чергових розстрілів кожного п’ятого в шерензі, врятувавши цим молоду людину. Місце його поховання залишається невідомим [19, с. 16]. Реабілітували М. Драй-Хмару в 1956 р.

Безумовно, що передчасна смерть цього здібного поета і науковця не дала йому змоги повністю розкрити свій творчий потенціал, багато залишилось не написаним. Літературознавці надзвичайно високо оцінюють його поетичний таланти, внесок в українську літературу. Спробуємо систематизувати й охарактеризувати його славістичну спадщину, наскільки це можливо в межах однієї статті.

Як славіст, М. Драй-Хмара проявив себе в кількох напрямках, що органічно переплітались і взаємно доповнювали один одного: перекладацька діяльність зі слов’янських літератур, дослідження літературного життя зарубіжного слов’янства та українсько-слов’янських літературних зв’язків, педагогічна (викладач слов’янських мов), власне наукова (вчений є автором теоретичних й методологічних праць у галузі славістики).

У перекладацькому доробку М. Драй-Хмари, серед якого знаходимо французьких класиків (Готье, Леконт де Ліль, Бодлер, де Банвіль Верлен та ін.), німецьких поетів (Цвейг, Верфель) та фінських, значну частину складають твори слов’янських письменників. Він перекладав російських (О. Пушкіна, М. Лермонтова, А. Фета, І. Буніна, В. Сологуба, О. Плещеева, А. Майкова), польських (А. Міцкевича), білоруських (М. Богдановіча), чеських (Й. Гори, Й. Махара) поетів [26]. На жаль, не всі його твори, в тому числі і переклади, побачили світ за життя автора, частина їх втрачена.

Передусім слід виокремити збірку віршів білоруського поета М. Богдановіча “Вінок”, яка вийшла окремим виданням 1926 р. у Драй-Хмариних перекладах. Таким чином, учений відкрив Україні творчість білоруського поета як у сенсі літературознавчому (передмова до книжки “Вінок. Життя й творчість Максима Богдановіча”, рецензійна стаття “Твори М. Богдановіча у виданні Інституту білоруської” [27, с. 280–295]. Постать поета дослідник розглядав у контексті білоруського національного Відродження, його поезію оцінював як “одне з найяскравіших явищ у білоруській літературі” [27, с. 286]. Чому творчість М. Богдановіча так хвилювала М. Драй-Хмару?

Дослідники припускають, що у них був спільний інтерес до давньої літератури. У 1910 р. М. Богдановіч зробив вільний переклад уривка “Слова о полку Ігоревім” “Песня про князя Ізяслава Полоцкага”, точно передавши ідею та художні особливості твору з приміткою, що твір написаний “у даунейшай заходнерускай мове, з якої пайшла наша беларуская мова”. Очевидно, що цей факт зацікавив М. Драй-Хмару, як і літературно-естетичне кредо білоруського письменника, що відповідало творчій манері М. Драй-Хмари, звернення до витоків, до народного епосу, пошук спорідненого з українським. Імпонували і його ідеологічні погляди, М. Богдановіч говорив, що білоруська культура не те саме, що великоруська. Перша має пріоритет над другою (він мав на увазі її демократичність) [16, с. 578].

Михайлу Драй-Хмарі належить також ґрунтовна розвідка, присвячена 25-річчю діяльності одного з найпопулярніших поетів доби білоруського національного Відродження Янки Купали [28, с. 310–318], якого дослідники порівнюють з Т. Шевченком. Цю думку поділяв і М. Драй-Хмара. “Справді, – писав він, – ніхто краще не відтворив національного

пробудження українського і білоруського народів, як ці два поети” [29, с. 497]. Говорячи про Янку Купалу, він підкреслив найголовніше, що вимагав від літератури, це – щоб вона ближче стояла до народної культури, не пориваючи зв’язків із Європою [28, с. 313]. Однак стаття про Я. Купалу відзначається сильною заідеологізованістю. Зокрема, на догоду більшовицькому режимові автор називає білоруського поета “співцем жовтневої революції”. Втім, Я. Купала справді у численних віршах вихваляв радянську дійсність. І влітку 1930 р., коли вийшла у світ стаття М. Драй-Хмари, білоруський поет був ще дуже шанований офіційною владою, але вже восени того ж року він зазнав переслідувань нібито за участь у нелегальній організації націонал-демократів. Зрозуміло, що за таких обставин М. Драй-Хмара до творчості Я. Купали та інших білоруських письменників більше не звертався. Попри це, усе написане про Білорусію і перекладене з білоруської мови дає підстави вважати його першим українським білорусистом [19, с. 17].

В обох студіях М. Драй-Хмари із білорусистики відчувається доволі очевидний антиімперський пафос, породжений, як можна тепер кваліфікувати, наївною вірою літератора в те, що більшовицька влада все-таки справедливо вирішить національне питання, звільнить поневолені царатом народи [18, с. 67]. Ця наївність, до речі, особливо відчутна і в публікації Драй-Хмари “Чому донбаському пролетареві треба українізуватися?”, у якій йшлося про різнобарвність рідної мови, її ритмомелодику [26, с. 330–332].

Як полоніст М. Драй-Хмара заявив про себе літературознавчою розвідкою під назвою “Творчі шляхи Казимира Тетмаєра” [30, с. 260–280]. Вона стала передмовою до збірки його поезій “На скелястому підгір’ї”, виданих в українському перекладі Максима Рильського 1930 р. у Києві. Якщо у статтях про білоруських поетів М. Драй-Хмара констатував художнє відображення переважно ідилії білоруського села, частково інтелігентських настроїв, то славістична студія про К. Тетмаєра презентувала глибоку обізнаність дослідника з літературною ситуацією в Польщі рубежу XIX–XX ст., зародженням та розвитком модерністських тенденцій в її середовищі, представником яких і був К. Тетмаєр [18, с. 67]. Слід віддати належне авторові, який ґрунтовно розглядає феномен К. Тетмаєра: оповідає факти біографії, подає відгуки сучасних критиків та характеризує окремі твори й книги. У цьому М. Драй-Хмара виявляє не лише солідну обізнаність ученого-славіста, але й глибоке розуміння сутності творчості поета. Слід підкреслити, що стаття М. Драй-Хмари засвідчує маргіналізацію рецепції К. Тетмаєра в українській літературі. Інтерпретуючи його творчість, поет також схиляється до вимушених висновків, які нелогічні щодо самого факту видання [17, с. 76]. “Творчість К. Тетмаєра, – заявляє критик наприкінці статті, – неспівзвучна нашій добі. Сучасному радянському читачеві не потрібний його шляхетський індивідуалізм...” [30, с. 280].

Безумовно, що на прикладі кількох вищеназваних студій М. Драй-Хмара демонструє багатство й творчий конструктив слов’янських літератур у європейському контексті, доводить, що літературно-культурологічна славістика має привернути вагу, зокрема, української науково-творчої гуманітаристики [18, с. 67].

Поет також написав кваліфіковану рецензію на підручник “Ogólny kurs języka polskiego” Л. Абрасімової та А. Федоріва (1931). Богемістика у творчій спадщині М. Драй-Хмари представлена лише нотатками на перекладену чеською мовою Яном Їржі і видану 1927 р. у Празі збірку поезій Павла Тичини “Vitr z Ukrajiny” (“Вітер з України”), визнавши переклад цілком задовільний. При цьому М. Драй-Хмара звернув увагу на міжнародне значення цієї події: оскільки уже існували переклади творів П. Тичини польською і російською мовами, після появи ще й чеського перекладу можна стверджувати, що його “знає і читає більшість слов’янського світу” [19, с. 18].

Про зацікавлення М. Драй-Хмари південнослов’янськими літературами уже йшлося у зв’язку з його поїздкою у 1913 р. на Балкани з метою вивчення творчості А. Качича-Міюшича. Крім того, він видрукував у київському “Етнографічному збірнику” (1929. № 8) ґрунтовну рецензію під назвою “Сербські народні приповідки” [31, с. 317–318]. У ній М. Драй-Хмара критично розглянув добірку “Српске народне умотворенія” (кн. 1),

опубліковану в серійному виданні “Српски етнографски сборник” (т. 12). Рецензент стисло охарактеризував видання як етнографічно-фольклорне, таке, що дає змогу ближче ознайомитися з легендами, віруваннями і побутом сербського народу, його поглядами на найважливіші події минулого тощо. Згадана рецензія засвідчила добру обізнаність М. Драй-Хмари із сербським фольклором, яка стала йому в пригоді під час написання чи не найціннішої його славистичної праці під назвою “Поема Лесі Українки “Віла-посестра” на тлі сербського та українського епосу”, опублікованої 1929 р. у “Записках історико-філологічного відділу ВУАН” (т. 23, с. 125–176), згодом передрукованої у “Вибраному” та “Літературно-науковій спадщині” М. Драй-Хмари [32]. Названа поема Лесі Українки досі не стала об’єктом розгляду інших літературознавців.

У зазначеній праці вчений ставить проблемне питання: “в чому ж виявляється вплив чужого епосу на “Вілу-посестру” і чому ми вважаємо, що це був не якийсь інший, а саме південнослов’янський епос?” та, залучаючи “антропологічний” чинник, кілька сучасних Лесі Українці літературних текстів з подібним сюжетом (Б. Грінченка, М. Кононенко, І. Франка), приходять до висновку, що “вихідний пункт для Лесі Українки була книжка Старицького” [32, с. 157]. Ідеться про книгу перекладів М. Старицького “Сербські народні думи” (1876), котру, як видно з багатьох сторінок статті, М. Драй-Хмара досконало простудіював. Дослідник фахово провів типологічні паралелі між сербським і українським епосами [18, с. 66]. Підсумовуючи свою статтю, М. Драй-Хмара наголошував, що поема Лесі Українки – не просто копія сербської думи. Сербський епос – це тільки канва, на якій письменниця вишивала “узори власної філософської думки”. Не випадково героїнею поеми є Віла – жінка-борець, сповнена життєдайної сили. Зрештою, М. Драй-Хмара припускав, що поетка втілила в образі Віли “свою власну індивідуальність. А, може, – це втілення української ідеї національного визволення?” – запитує дослідник [19, с. 18]. Безумовно, що працю вченого про поему Лесі Українки “Віла-посестра” можна вважати однією з найяскравіших літературознавчих славистичних досліджень ученого.

Підсумовуючи, слід підкреслити, що перекладацька й літературознавча творчість М. Драй-Хмари в галузі славистики суттєво сприяла популяризації зарубіжних слов’янських літератур в Україні. Як завідувач слов’янським відділом він ставив питання про необхідність “зорганізувати систематичне видання слов’янської перекладної белетристики”. М. Драй-Хмара вітав проект “організованого видання творів слов’янських літератур українською мовою”, який за пропозицією професора В. Іванушкіна ухвалила “Книгоспілка”. На жаль, не з’ясовано, якою мірою проект був реалізований [19, с. 17].

Водночас, проаналізовані вище славистичні праці М. Драй-Хмари є й сумною пам’яткою своєї доби. За інших умов блискуча обізнаність автора, його вміння бачити стратегічні інтереси славистичної науки, наблизити українському читачеві оригінальну культуру слов’янських народів дали б значно солідніші результати. Натомість інтелект письменника та вченого драматично боровся з цензурним тиском, що блокував вільну думку.

Наукові посади, котрі займав М. Драй-Хмара зобов’язували його бути обізнаним із загальним станом слов’янознавства та у міру можливостей спрямовувати його розвиток. Відтак, у колі досліджень ученого, як слависта за фахом, були й питання методології слов’янознавства.

У зв’язку зі статтю “Über die heutigen Voraussetzungen der russischen Slavistik” Р. Якобсона, видрукованої в журналі “Slavishe Rundschau” (1929. – № 8), де йшлося про занепад славистики в Україні, М. Драй-Хмара пише працю “Проблеми сучасної славистики” (“Пролетарська правда”. – 22 грудня. – 1929. – № 295. – С. 6), в якій говориться про I-ий Конгрес слов’янських філологів у Празі 1930 р., головною метою якого була організація методологічних розробок з питань славистики [33, с. 460–466]. У названій праці М. Драй-Хмара тверезо діагностує стан славистичних досліджень в Україні та загалом в СРСР, декларує актуальні проблеми славистики. Він слушно стверджує про занепад цієї галузі, причини якого варто шукати ще в часах царської Росії. У цьому автор погоджується з критикою емігранта Р. Якобсона, заявляючи про “байдуже ставлення до слов’янознавства як

наших керівних кіл, так і широких верств громадянства” [33, с. 462]. Проте він також усвідомлює, що нова влада принципово не зацікавлена в розвитку знань, які суперечили б більшовицькій ідеології. З огляду на це, М. Драй-Хмара пробує сформулювати компромісну позицію, акцентуючи увагу на функціональності славістичних досліджень. Яким же чином він це робить? У функціональній візії майбутнього славістики автор статті змішує стратегічні ідеї й сьогочасну політичну кон’юнктуру. Відчувається в його поглядах ґрунтовне знання галузі, її насущних потреб та її нерозгорнутості, заґумінковості в Україні [17, с. 71]. Річ у тім, що впродовж майже двох десятиріч після жовтневого перевороту більшовицька влада всіляко відхрещувалася від агресивної зовнішньої політики колишньої царської Росії, в тому числі щодо зарубіжних слов’ян, а отже, і стосовно слов’янознавства, яке значною мірою обслуговувало зовнішньополітичні потреби імперської влади [19, с. 19]. Проте, як зазначає В. Чорній, “не можна погодитися з українським ученим, котрий слідом за Р. Якобсоном стверджував, нібито “в царській Росії славістики як такої й не було”, була хіба що “слов’янська фразеологія”. Обидва вчені (Р. Якобсон і М. Драй-Хмара) чомусь не брали до уваги того, що у дореволюційній Росії практично в усіх університетах, у тому числі й тих, що знаходились на Україні, існували спеціальні слов’янознавчі кафедри, видавалися фахові періодичні видання, тематичні збірники, монографії, публікувалися джерела, а з метою стимулювання славістичних досліджень ученим надавалися тривалі оплачувані закордонні відрядження. Тобто, нарікати на брак уваги у царській Росії до слов’янознавства підстав не було. Інша річ, що воно відзначалося сильною політичною заангажованістю і намаганням обґрунтувати особливу місію Росії щодо слов’ян. І тут М. Драй-Хмара цілком справедливо відзначав, що російській славистиці й громадській думці були притаманні “своєрідні, специфічно російські, ідеалістичні тенденції”” [19, с. 20].

Читаючи статтю М. Драй-Хмари, помітне деяке маскування своїх ідей у формі лояльних щодо влади гасел. “СРСР, – пише автор статті, – зв’язаний із слов’янськими країнами багатьма конкретними завданнями. Досить приглянутися до Польщі й до польського культурного життя, щоб переконатися в тому, що не вивчати польської мови, літератури, етнографії та історії – це недозволена помилка. Ніколи ще польська література, вихована на західноєвропейських зразках, не була під таким сильним впливом Сходу, як тепер. Ніколи ще польські письменники, що їм традиційно прищеплювали ненависть до Росії, не дивились на Схід із такою надією, як тепер. Те саме треба сказати й про Чехію” [33, с. 462]. При цьому декларується мета “експансії нашої пролетарської культури на Захід” [33, с. 463]. Якщо так, то призначення славістики стає підрядним, а сама наука має слугувати лишень прикриттям для політичних ігор. Варто додати, що саме в цей час розгорталися тотальні репресії не тільки в таборі українських інтелігентів (наприклад, акад. С. Єфремов), а й супроти культури національних меншин, в тому числі й слов’ян (поляків та ін.) [17, с. 72].

Спираючись на інформацію, почерпнуту з преси як радянської, так і доступної йому зарубіжної, М. Драй-Хмара, згідно з тодішньою комуністичною практикою, змушений був протиставити радянську науку західній, “буржуазній”. Оцінюючи підсумки конгресу, він писав, що “...мало не сотня доповідей закордонних учених мала на собі всі ознаки еkleктизму та архаїчних способів”. Їм автор протиставляв радянських славістів, виступи яких на конгресі нібито дуже сильно “...відрізнялися від роботи закордонних учених своїм спрямуванням, яке наближалось до марксистського...”. Останню частину фрази, очевидно, треба розуміти таким чином, що радянські дослідники на той час перебували лише на стадії засвоєння марксистсько-ленінської методології. Як особі, що посідала хоч і невисоку, а все ж керівну посаду (завідувач відділом), М. Драй-Хмарі довелося формулювати завдання радянської і, передусім, української славістики. Трактуючи негативні наслідки байдужості радянського академічного керівництва до славістики, М. Драй-Хмара був змушений, хоч і позірно, демонструвати свою лояльність до комуністичної влади і через це намагався виступати з офіційних позицій [19, с. 20.]. Резюмуючи, М. Драй-Хмара зазначає: “ми повинні вивчати західнослов’янську культуру, виходячи з наших власних інтересів” [33, с. 461],

тобто в інтересах комуністичної влади. Очевидно, що таке трактування проблеми було вимушеним проявом тих настроїв, що йому нав'язувало партійне керівництво.

У такому ж дусі висловився М. Драй-Хмара і щодо наукових методів, які використовували у тодішній славистиці. Так, автор твердить: “Слов'янське культурне життя треба вивчати, беручи його не лише в генетичному, а й функціональному аспекті. Такі слов'янські питання, як солідарність, зближення або конкретні стосунки між двома слов'янськими народами, можна абстрагувати цілком від генетичних дослідів, розглядаючи їх як цілеві поняття... Найголовніше в галузі слов'янських взаємин – з'ясувати, який внутрішній зміст має запозичення, яку роллю воно відіграє з погляду тієї системи, що запозичає, як саме обробляє ця система запозичений матеріал” [33, с. 463–464]. Цілком очевидно, що ці закиди було зроблено на догоду більшовицьким владоможцям, які насаджували в СРСР марксистську ідеологію. А згідно з нею, у науковій сфері до уваги належало брати, головним чином, те, що могло бути корисним для зміцнення комуністичного режиму. Очевидно, це і спонукало М. Драй-Хмару стверджувати, нібито генетичний метод застарів, бо якщо у теоретичному плані він ще може представляти якийсь інтерес для славистичної науки, то “практичні інтереси вимагають обмеження історизму, що неподільно панує в царині славистики й до наших часів” [19, с. 21]. Шкода, звичайно, що вчений не розгорнув цих тез докладніше. Адже сам по собі функціональний підхід ні добрий, ні поганий. Ба більше, він цікавий і продуктивний для тих часів, тобто доби народження структуральних студій у Європі (Празький філологічний гурток) [17, с. 72]. Конкретизуючи завдання славистики, М. Драй-Хмара акцентував на тому, що в центрі уваги треба поставити “сучасне слов'янство й ті актуальні проблеми, що воно їх висуває сьогодні”, стосовно ж минулого, то “історію треба вивчати остільки, оскільки вона допомагає зрозуміти теперішню ситуацію”. Це теж була данина партійному курсові більшовиків на “осучаснення”, що не могло піти на користь науці [19, с. 21].

Окремої уваги вимагають оригінальні думки М. Драй-Хмари стосовно міжслов'янських взаємин. Закликаючи до їх вивчення, вчений застерігав від надмірного перебільшення ролі слов'янської єдності, оскільки, на думку вченого, “слов'янські народи не мають ні спільної культурної спадщини, ні антропологічної тотожності, ні однакових етнографічних рис” [33, с. 463]. Тому, досліджуючи міжслов'янські зв'язки, “треба пам'ятати, що неслов'янські впливи часом сильніші за слов'янські. Наприклад, романо-германські впливи на слов'янські літератури більшу мають вагу, ніж впливи слов'янські” [33, с. 464]. Тому М. Драй-Хмара робить висновок, що найголовніше в галузі слов'янських взаємин, з'ясувати, який внутрішній зміст має запозичення, і як саме обробляє система запозичений матеріал. Без цього “наука про впливи – звичайнісінька каталогізація запозичень, купа мертвого матеріалу” [33, с. 464]. Безумовно, що цими думками М. Драй-Хмара закладав основоположні теоретико-методологічні засади вивчення міжслов'янських взаємин у майбутньому.

Важливою частиною статті вважаємо ту, де вчений окреслив основні завдання, які, на його думку, необхідно було виконати найближчим часом. Багато з них не втратили актуальності до сьогодні. Зокрема, М. Драй-Хмара наголошував, що необхідно створити в Академії наук комісію для вивчення культурного та соціально-економічного життя слов'янських народів, де б вивчали мови, літератури, етнографію та історію західних слов'ян не тільки з генетичного, а й функціонального погляду; зорганізувати систематичне видання слов'янської перекладної белетристики; налагодити тісний зв'язок української науки та літератури з наукою та літературою західних слов'ян, відряджаючи науковців до слов'янських країн [33, с. 465–466].

Ідея наукового та культурного обміну з метою вивчення зарубіжного слов'янства, запропонована М. Драй-Хмарою, була нереалістичною. За тодішніх обставин, що знаменувалися масовими політичними репресіями, будь-яке зацікавлення, а тим більше поїздка до якої-небудь зарубіжної країни викликали підозру відповідних органів влади, яка, зрештою, жорстоко розправилася з ініціатором розширення міжслов'янських взаємин, а

очолюваний ним слов'янський відділ було закрито. Трагічно загинувши в розквіті творчих сил, М. Драй-Хмара залишив помітний слід в українській славистиці, а його невелика за обсягом стаття “Проблеми сучасної славистики” стала першою в українській науці публікацією, що стосувалася слов'янознавства в цілому. Вона свідчила про незадовільний стан цієї ділянки знань в СРСР, у тому числі й в Україні [19, с. 22].

Якби доля була інакшою, чи період, у котрий жив і творив М. Драй-Хмара, очевидно, він ще багато зробив би і на ниві науки, і в царині поезії. Але не забарилося те, що він відчував уже давно: “...я бачу, що моя прийшла черга”... За Косинкою, водночас із Зеровим і Филиповичем... “І клаптик неба, розп'ятий на ґратах, / І нездріманне око у вовчку... / Ні, ні, на вороних уже не ґрати: / Я в кам'янім, у кам'янім мішку!” – цей приголомшливої сили вірш залишився чи не єдиним одзвучком його страждань тих часів [29].

Неокласики кликали нас до джерел. Сьогодні вони, їхня творчість – одне з таких чистих і цілющих джерел для нас. Нам іще йти і йти до них, ще пити й пити з них. Ще осмислювати й осмислювати, що ми мали, що втратили і що можемо мати для сьогоднішніх наших потреб і для потреби самобутньої української культури.

Творче гроно неокласиків увійшло в історію завдяки концептуальному підходу до трактування як української, так і світової культури ХХ ст. “Нездоланим співцем” удалося поєднати власні літературні захоплення з перекладацькими проектами, а також зі зваженим науковим вивченням словесності. Важливо, що при цьому вони незмінно сприймали й оцінювали українське письменство у контексті слов'янських, європейських та світової культур. Саме така скрупульозна та переконлива оптика дозволила неокласикам глибоко усвідомити феноменальність національної літературної традиції, гідними продовжувачами якої стали і вони.

Таким чином, своєю працею М. Драй-Хмара, що стояв біля витоків української літератури початку ХХ ст., збагатив духовні скарби національної культури й науки. Його перекладацька діяльність порушувала проблеми історичної пам'яті, європейських й міжнародних літературних зв'язків. Накрово-дослідницька літературознавча праця сприяла вивченню стильового синкретизму української поетичної творчості. Завдяки багатогранності слов'янознавчих інтересів М. Драй-Хмари слід говорити про суттєвий внесок ученого в розвиток української славистики міжвоєнної доби.

Список використаних джерел

1. Крижанівський С. М. Драй-Хмара, поет і перекладач / С. Крижанівський // М. Драй-Хмара Вибране / Упор. В. Іванисенко. – К.: Радянський письменник, 1969. – С. 3–12.
2. Іванисенко В. Михайло Драй-Хмара / В. Іванисенко // Письменники Радянської України. – Вип. 14: 20-ті –30-ті роки: Нариси творчості. – К.: Радянський письменник, 1989. – С. 235–263.
3. Дзюба І. Михайло Драй-Хмара / І. Дзюба // З криниці літ. У 3 Т. – К.: Вид-ий дім “КМА”. – Т. 3. – С. 405–429.
4. Жулинський М. Шлях із неволі, з небуття / М. Жулинський // Київ. – січень. – 2003. – С. 122–123.
5. Ашер О. Портрет Михайла Драй-Хмари / О. Ашер // Михайло Драй-Хмара. З літературно-наукової спадщини / За заг. ред. Г. Костюка. – Нью-Йорк–Париж–Сідней–Торонто, 1979. – С. 13–28.
6. Драй-Хмара-Ашер О. Переглядаючи батьків архів / О. Ашер // Київські неокласики / Упор. Віра Агеєва. – К.: Факт, 2003. – С. 161–174.
7. Сохацька Є. Михайло Драй-Хмара та українська національна ідея / Є. Сохацька // День. – № 176. – 2 жовтня, 2009. – С. 2.
8. Михайло Драй-Хмара (літературна силуета) // Розстріляне відродження: Антологія 1917–1933: Поезія – проза – драма – есей / Упорядкув., передм., післямова Ю. Лавріненка; Післямова Є. Сверстюка. – К.: Смолоскип, 2002. – С. 264–267.
9. Костюк Г. Від редактора // Михайло Драй-Хмара. З літературно-наукової спадщини. – Нью-Йорк–Париж–Сідней–Торонто, 1979. – С. 7–12.
10. Дзюба І. Він хотів “жити, творити на своїй землі” // Михайло Драй-Хмара. Вибране. – К.: Дніпро, 1989. – С. 5–39.
11. Жулинський М. Михайло Драй-Хмара // Літературно-наукова спадщина. – К.: Наукова думка, 2002. – С. 3–16.
12. Копилов С. М. Драй-Хмара в Кам'янець-Подільському державному українському університеті (1918–1921 рр.) / С. Копилов // Матеріали ІХ-ої Подільської історико-краєзнавчої конференції. – Кам'янець-Подільський, 1995. – С. 264–268.
13. Рева Л. Михайло Драй-Хмара : людина “відважно чіткого духовного національно-політичного профілю” / Л. Рева // Вісник книжкової палати. – 2007. – № 6. – С. 33–38.
14. Рева Л. Творчість Михайла Драй-Хмари крізь призму неоласичних тенденцій у світовій літературі / Л. Рева // Вісник книжкової палати. – 2010. – № . – С. 50–52.
15. Рева Л. Славістичний дискурс Михайла Драй-Хмари / Л. Рева // Компаративні дослідження слов'янських мов і літератур : зб. наук. пр. : пам'яті Леоніда Булаховського. – 2007. – Вип. 7. – С. 483–494.
16. Рева Л. Біографічний дискурс Михайла Драй-Хмари : історіографія, бібліографія / Л. Рева // Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. – Вип. 19 / НАН України. Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського; АБУ. – К., 2007. – С. 571–579.
17. Поліщук Я. На порубіжжі: славіст Михайло Драй-Хмара / Я. Поліщук // Вісник Черкаського університету. – Вип. 167. – Серія. Філологічні науки, 2009. – С. 69–76.
18. Поліщук В. Компаративні пріоритети “неокласиків”: вибір Михайла Драй-Хмари (до постановки проблеми) / В. Поліщук // Вісник Черкаського університету. – Вип. 167. – Серія. Філологічні науки, 2009. – С. 60–69.
19. Чорній В. Славістична спадщина Михайла Драй-Хмари / В. Чорній // Проблеми слов'янознавства. – Вип. 58. – 2009. – С. 11–24.
20. Чорній В. Перший український підручник зі слов'янознавства Михайла Драй-Хмари / В. Чорній //

Проблеми слов'язнознавства. – Вип. 59. – 2010. – С. 201–207. 21. *Із “Звіту”* акад. В. Перетца про працю М. Драй-Хмари “Інтермедії І-ої половини ХVІІІ ст.” // Михайло Драй-Хмара. З літературно-наукової спадщини. Нью-Йорк–Париж–Сідней–Торонто, 1979. – С. 319–321. 22. *Паламарчук О., Чмир О.* Славістика в Київському університеті між двома світовими війнами / О. Паламарчук, О. Чмир // Слов'янський світ: щорічник. Вип. 7 / [голов. ред. Скрипник Г. А.] НАНУ, ІМФЕ ім. Т. Рильського. – К., 2009. – С. 3–13. 23. *Оцінка* професора А. Лук'яненка першої наукової праці М. Драй-Хмари “поетичний твір А. Качіча-Міошчіча”... // Михайло Драй-Хмара. З літературно-наукової спадщини. Нью-Йорк–Париж–Сідней–Торонто, 1979. – С. 326–328. 24. *Звіт* про подорож за кордон студента М. П. Драя // Михайло Драй-Хмара. З літературно-наукової спадщини. Нью-Йорк–Париж–Сідней–Торонто, 1979. – С. 322–325. 25. *Чорній В.* Праця Дмитра Дорошенка “Слов'янський світ”: українська візія слов'янства / В. Чорній // Проблеми слов'язнознавства. – Вип. 47. – Львів, 1996. – С. 149–154. 26. *Михайло Драй-Хмара.* З літературно-наукової спадщини / Упорядкування С. А. Гальченка, А. В. Ріпенко, О. Ф. Томчука, примітки С. А. Гальченка, Г. О. Костюка. – К.: Наукова думка, 2002. – 592 с. 27. *Драй-Хмара М.* Життя і творчість М. Багдановича / М. Драй-Хмара // М. Драй-Хмара. Вибране / Упорядкування Д. Паламарчука, Г. Кочура, передмова І. Дзюби, примітки Г. Кочура. – К.: Дніпро, 1989. – С. 286–294. 28. *Драй-Хмара М.* Янка Купала (з нагоди 25-річчя літературної діяльності) / М. Драй-Хмара // Михайло Драй-Хмара. З літературно-наукової спадщини. – Нью-Йорк–Париж–Сідней–Торонто, 1979. – С. 310–318. 29. *Драй-Хмара М.* Вибране / Упорядкування Дмитра Паламарчука, Григорія Кочура, передмова Івана Дзюби, примітки Григорія Кочура. – К.: Дніпро, 1989. – 544 с. 30. *Драй-Хмара М.* Творчі шляхи Казимира Тетмаєра / М. Драй-Хмара // Михайло Драй-Хмара. З літературно-наукової спадщини / Упорядкування С. А. Гальченка, А. В. Ріпенко, О. Ф. Томчука, примітки С. А. Гальченка, Г. О. Костюка. – К.: Наукова думка, 2002. – С. 260–280. 31. *Драй-Хмара М.* Сербські народні приповідки / М. Драй-Хмара // Михайло Драй-Хмара. З літературно-наукової спадщини. Нью-Йорк–Париж–Сідней–Торонто, 1979. – С. 317–318. 32. *Драй-Хмара М.* Поема Лесі Українки “Віла-посестра” на тлі сербського та українського епосу / М. Драй-Хмара // Михайло Драй-Хмара. З літературно-наукової спадщини / Упорядкування С. А. Гальченка, А. В. Ріпенко, О. Ф. Томчука, примітки С. А. Гальченка, Г. О. Костюка. – К.: Наукова думка, 2002. – С. 152–202. 33. *Драй-Хмара М.* Проблеми сучасної славістики / М. Драй-Хмара // М. Драй-Хмара. Вибране / Упорядкування Д. Паламарчука, Г. Кочура, передмова І. Дзюби, примітки Г. Кочура. – К.: Дніпро, 1989. – С. 460–466. 34. *Драй-Хмара М.* Українці (передрук) / Підготувала Є. Сохацька // Слово і час. – 2000. – № 2. – С. 68–71.

Ірина Федорив

ТВОРЧЕСТВО МИХАИЛА ДРАЙ-ХМАРЫ В КОНТЕКСТЕ РАЗВИТИЯ НАЦИОНАЛЬНОГО СЛАВЯНОВЕДЕНИЯ ПЕРВОЙ ПОЛОВИНЫ ХХ В.

В статье автор анализирует жизнь и научную деятельность известного украинского поэта и ученого – Михаила Драй-Хмары (1889–1939). Внимание уделено переводческому, литературоведческому и историческому наследии ученого в области славистики, деятельности его как руководителя славяноведческих студий в Украине в 20–30-х гг. ХХ в.

Ключевые слова: М. Драй-Хмара, украинская славистика, методология, поэты-неоклассики, славянское литературоведение, первая половина ХХ в.

Iryna Fedoriv

CREATIVITY OF MYHAYLO DRAI-HMARA IN THE CONTEXT OF THE NATIONAL SLAVONIC STUDIES IN THE FIRST HALF OF THE TWENTIETH CENTURY

In the article the author examines the life and scientific work of the famous Ukrainian poet and scholar Myhaylo Drai-Hmara (1889–1939). Attention is paid to the translation, literary and historical heritage of the scientist in the field of Slavonic studies, his activities as the head of Slavonic Studies in Ukraine in the 20–30th of XXth century.

Key words: M. Drai-Hmara, Ukrainian Slavistics, methodology, poets neoclassicism, Slavonic literary criticism, the first half of the twentieth century.